

жртве i voljom за политичким споразумом. Не треба се заносити претјераним оптимизмом, нити се подавати нехажном пасивитету, јер ћемо иначе доčekати горе, мјесто боље дане.

Мора се наћи реалан и одважан пут discipline, solidariteta, повјерења и bratskoga споразума међу народима. У томе је вјечна mistika социјалне правце за којом тежимо од вјекда и нема оправданог разлога да је напуштамо. Само јој треба дати реалан оквир и могуће провести у живот.

Рат је зло, а сила изазива силу. Народи могу само у сарадњи успоставити животну способну културну заједницу. У томе настојању чека велика задаћа писану културу, нарочито новине.

Prof. Dr. Eugen Sladović.

Аналитички моменти

Ивана Гундулића: СУЗЕ СИНА РАЗМЕТНОГА

Културна историја света одаје једну тајну: да се уметнички таленти и идеје јављају, како у породицама тако и у народима, махом у доба кад материјална добра малаксавају. Када се у генерацијама неке лозе истањи здравље и имање; када у држави опада моћ политичка и економска, ево ~~се~~ се над кло-нулом материјом снажи дух, снаге спиритуалне и уметничке. Како у једном фрагменту Пиндара стоји: »... брзо онда граде лествице, да достигну висине неба.«

Држава и трговина у Дубровнику имале су своје златно доба у XIV и у XV веку. Затим, трговина се постепено сводила од активне на транзитну; а држава је све више и више значила један упоран унутрашњи живот, а не један светски организам напоредан са другим таквим организмима на Средоземном Мору. Неких петнаестак година пре рођења Ивана Гундулића, или како се по дубровачки каже, Џива Гундулића, биле су у Дубровнику још много читане књиге: Бенедикта Котрулића »О трговини и савршеном тржишту«, и Николе Гучетића »О републикама, према мислима Аристотела«. На првом месту дакле литература о проблемима државе и трговине, а лепа литература је важила за доколице, за весели театар, за седељке са куртизанама. Међутим, пред приближење времена када ће живети Џиво Бунић, Џиво Гундулић и Џоно Палмотић, дакле у сто година одовуд XVI, одонуд XVII века, повлачи се литература коју су диктовале аристократска Република и велика трговина што је осигурала раскош и елегантан живот. Са оном тројицом песника и књижевника долази златно доба литературе, управо златан плод на врху дубровачке књижевности, Иван Гундулић.

У време тога златног доба Дубровник, као држава, формално је у невољи и оскудици. Читамо да је Веће прописало »уредбу о смањењу државних расхода и повећању прихода.« А кад се такве ствари »прописују«, није добро. Из гимназије своје морао је Дубровник отпустити од четири наставника тројицу; после, на мукама због наставе, додат је још један, и тако је гимназија живуцкала све до доласка језуита. Са опадањем државе, малаксавала је у тој аристократској средини, наравно, пре свега властела. Госпарско сиротованье, па затим и госпарско изумирање. У једном старом тестаменту стоје необични редови: преклињање умирућег брата да се најмлађи брат, који је међутим већ био прешао педесету, да се, за име божје, жени, и настави лозу. Са сиротињом дошло је колебање морала и строгог реда. Заволео се живот који, ето, прети да оде за навек. Који су још могли, живели су раскошно, што би рекао Гундулић, разметно. Честе су опомене по писмима и тестаментима да се синови »чувају расипништва«, да не постају разметни синови. Издаје се у Републици »Уредба против луксуза«. Постављају се нарочити чувари јавног морала, официали *super honesto vivere*. А укидају се друга државна места дипломатског, административног и трговинског карактера, која се аутоматски попуњавала властелинским синовима. Женски манастири су препуни, нарочито младих племићкиња, али су пуни и нереда и скандала. Јер се млади животи опирали да остану између зидова у које су већином по сили околности затварани. Строг дубровачки обичај је био да се властелинке удају само за властелу и само са миразом. Ако се негде нашла једна кћер и сестра, отац и браћа су успевали да нађу и властелина и мираз. Иначе, ишле су девојке у думне разних редова. Овај женски проблем, наравно, скриван је; и отуда у локалној хроници оскудни подаци о женској чељади, али тиме и о породицама уопште. На пример, тек у најновије се време пронашло да је песник Гундулић, сем три сина, имао и две кћери, и да су обе отишле у манастир. А Иван Бунић, најбољи лиричар XVII века, да је имао, сем браће, и четири сестре, и сем два сина, седам кћери, и да је, иако прави поседник и богат човек, две сестре послао у манастир, и само две кћери удомио, а пет предао међу бенедиктинке и кларисе.

У сјајно доба трговачке и државне моћи, дубровачки је племић био чудна организација. Сваки је носио у крви и предању оно што је умешни Дубровник од две овце посисао; од Византије наук дипломатске вештине, од Венеције наук трговати и бити богат. Дубровачки госпар био је у првом реду трговац; па неки официал Републике; па, с годинама, члан Већа, и можда кнез Републике; па онда још непрестано трговац; и на-

послетку, ако је био књижевни талент, и песник и писац. Гундулићев живот види нам се доста просечан и сиромашан; вероватно зато што је Гундулић био песник не на последњем месту. Иван Бунић је у том смислу сасвим ванредан пример: три или четири пута биран за кнеза Републике није престајао да води трговину с вуном. А своје књижевне радове, међу њима познато *П л а н д о в а њ е*, остављао је све у фијоку. За живота није издао до један једини спев, најслабије своје дело, *М а н д а љ е н у п о к о р н и ц у*. А учинио је тако, вероватно, зато што је мислио послужити Републику старајући се да у манастире продре литература боља од уобичајене.

Са XVII веком, сем материјалне оронутости, долази и низ земљотреса, весници оног страшнога који ће 1667-ме скоро сатрти Дубровник, и долази, по божјој вољи, и млади Гундулић. Тај млади Гундулић неће одмах писати најбољу литературу. Још се повлачиле естетске осетљивости и укуси Ренесанса, који у Дубровнику нису увек били ни аутентични ни најбољи. Никола Гучетић, који је још био при перу за доба младог Гундулића, пише сада не о држави, него о лепоти: *Д и а л о г о Л е п о т и*. Човек старије генерације, он је још неговао велики култ женске лепоте и женских врлина, (стилизованих, наравно) и његов дијалог воде две жене, Флора Цуцорић, која није друга него позната Цвијета Зузорић, и пишчева жена, Марија рођена Гундулић. По тој Марији, Гундулић је био у сродству са Гучетићем, сигурно знао за његове књижевне и естетске напоре, у младости их и делио. Али, другог а соја и вокације, Гундулић ће у зрелим годинама оставити галантни стил сваке врсте.

Како већ бива пред несреће, и у доба несрећа, не много религиозни Дубровник постаје религиознији; прима језуите; мири се с покретом да се у Дубровнику оснује језуитски Колегијал; чак и помаже његово остварење. Два Гундулићева претка били су језуити, један оснивач, други ректор Колегијала. Хватају корена побожни обичаји. У тестаментима све је чешћи легат цркви, све су веће бриге за мртве мисе, све се чешће тестатор назива *miserissimo peccatore*. Долазе и побожна штива, и оригинални побожни спевови у домаћој литератури. И Гундулић ће се у том смислу одужити Богу, људма, и уметности. Биће дакле дете свога доба, као и свако, али ипак свој дух и писац. Сва класична дела Гундулићева, свако на свој начин и у својој мери, носе мотиве етичке и чисто религиозне. Како је дошло до тога да Гундулић прекине са својим паганским митолошким драмолетима, и еротским песмама, и да постане оно што је по својој вокацији и морао постати, озбиљан еписки песник, са одабраним племенитим идејама — не зна се тачно. Живот Гундулићев је у тами, као и животи већине дру-

гих дубровачких писаца. Дубровник, племићско гнездо, није у први план стављао податке о књижевницима. Види се толико да је Гундулић ишао кариером свих племића: отправљао разне државне послове, и врло важне, али до чланства у Већу није стигао, јер није навршио педесет година, умро је у педесетој. Од разних незнатних ствари, књижевне историчаре занима нарочито питање Гундулићеве религиозности, односно, као историчаре, њих интересује чињенични повод за религиозни обрт у песнику, дакле питање: да ли је Гундулић био ученик језуита, или је позније, у моменту преокрета у духу његова писања, постао покајни син цркве, конвертит? Шта је нагнало Гундулића да у оном отсудном моменту препева неколике псалме Давидове, изда их под насловом Пјесни покорне, и стави испред њих предговор у којем се одриче своје прве књижевне фазе? Да ли је претходила конверзија? Зачудо, старији критичари скоро се никако не питају: да ли је претходила нека сасвим приватна криза друге врсте? или је један снажан, проникљив, искуствима ломљен дух дошао просто до свог религиозног сазревања? Историских података нема. Остаје, за све најважније, студија дела. Ми од своје стране студији дајемо предност над чињеничким подацима, који често нису тачни, нису искрени, и сасвим су друго значили у оно време кад је чињеница била фактор живота још живог песника. Студија над делом зрелог Гундулића доказује нам да је он из себе, спонтано и природно узимао све своје мотиве и теме, па ће то сигурно вредети и за религиозне мотиве његове књижевности.

Гундулић је најбољи као епски песник, али он је епик са талентом за лирски тон и драмски акценат. Он много мање прича, него што лирским тоном узбуђује, и драмским акценатом убеђује. Помаже га много једар, снажан језик, који је Гундулић нашао тамо где га није било, који је дакле нашао тако што је њему, Гундулићу, такав требао. Све то посведочавају његова најсадржајнија дела: Дубравка, Сузе сина разметнога, Осман. Иако је Дубравка још у компромису са некадашњим драмама, већ је у њој акценат озбиљне ироније и сатире друштвене, која, камуфлирано, погађа обичаје и морал тадашњег Дубровника. А глорификација слободе дата је и кроз осећај и кроз разлог. Има и лирике, и има историског смисла у познатим стиховима:

О лијепа, о драга, о слатка слободо!

Дар, у ком сва блага вишњи нам Бог је до.

Узроче истини од све наше славе

Истинитој слави Дубровника заиста је узрок слобода; и она која је у осећају, и слобода постижавана свим средствима умешности и политичке игре. Дубровник је увек био слободан,

иако је, редом, пролазио кроз туторства Венеције, Мађара, Турака. Дубравка и велики еп Осман имају баш кроз мотив слободе идеолошку везу. Само што у Дубравки победу слободе симболизује чиста љубав, и здрав разум грађана; а у Осману је проблем слободе уведен у велику борбу хришћанства против муслиманског господарења над хришћанима. Осман је последње и не сасвим довршено дело Гундулићево. Пред њим, временски, стоје Пјесни покорне и Сузе сина разметнога. Идеолошка веза не престаје. Са Османом, Гундулић је затегао жице хришћанства, али дао и сцене опште религиозног херојства. Сузе сина разметнога, чисто је религиозно херојство. У Осману је религиозно херојство на бојном пољу, а у Сузама сина разметнога у души човечјој.

У оном предговору уз Пјесни покорне, Гундулић, пошто је поименично набројао сва своја дела младости, овако их се одрекао: »... све ... као пород од тмине, у тминах и остављам; ... све те ствари, таште, за таште држећи, ... Пјесни покорне ... свијету приказујем.« Шта се иза тога крило, шта опште, и шта лично? Дубровник није много крив, кад је о религији реч: језуите је гонио докле год је могао; није много марио ни за Лутерову реформацију, ни за католичку контрареформацију. А Рима се држао пре свега дипломатски, као велике силе и угрозио Турцима. У клими је било страха религиозног: ~~о~~ контрареформација није само призивала католике ближе цркви, и у активну борбу против јереси, него је, у невољи између реформације с једне, и Турака с друге стране, позивала све хришћане без разлике на отпор, и на богоугодан живот. Тај је покрет, истина, имао и реакцију. Било је кругова који су живо обнављали дах класике и платонизма, проповедали ведрину и лепоту. Унели су, додуше, сходно времену, више религије у нови платонизам, али то није било ни нарочито хришћанство, ни католичанство, него просто осећање Бога, исповедање да је све пуно божанских тајни. Само, тај Бог је био пре свега Бог лепоте, Бог уметности, бог »који је осуђен да буде благ и милосрдан према смртнима«, како су веровали стари Грци. Тим путем се дошло до барокног стила, који је волео да меша лежерно и озбиљно, свето и сласно. Тако је дошло до безбројних обрада теме о блудници Магдалени у побожној књижевности, јер је она, истовремено, била и блудница, и лепотица, и покајница. Сузе и уздаси »Мандаљене покорнице«, ређају се од пре Бунића, па преко њега, па са Игњатом Ђорђићем долазе још и у почетак XVIII века.

Гундулићеве побожне строфе разликују се од осталих. Библија и катихизис нису копирани. Хришћанство је за д а т а к

религиозни. Спиритуалне кризе Гундулићеве биле су Гундулићеве. Он је сазрео до могућности да свет, и живот, и све кризе гледа са висине, а не само из атмосфере Дубровника, било оног контрареформације, било оног неоплатонизма. Наравно да ни код Гундулића није све пролазило без уступака општем стилу и светом предању, али главне религиозне идеје имале су увек нешто од универсалног смисла, носиле су собом проблем односа душе човечје према Богу, и проблем достојанства и разума човекова у моралу и у неморалу. Нема Марије, Тројства, крста, причешћа, олтара и црквених молитава. Као и код Његоша, у *Лучи микрoкoзма*, има додуше помињања раја и пакла, али кроз рефлексије, као симболика за судбину душе која, на жалост, може страховито умрети — Гундулић пева да је њена смрт »вјековита« — а не као благовање или мучење тела и личности. Спев о Магдалени, Гундулић неће писати. Али ће он ту »Мандаљену« добро проучити, и блудницу раздвојити од лепотице, и нарочито од присјаја који јој је долазио од Христа. Саставиће Гундулић обичну блудницу са обичним блудником, како у животу и јесте; узме блуд као несрећу и зло, без ореола. Тако ће он личним идеолошким путем доби до мотива из Библије, изабрати причу о блудном, или разметном сину зато што је то најприснији човечан мотив у Библији; зато што је сваки човек био, овако или онако, разметно дете, траћио новац, здравље, време, памет; заборављао оца, брата и родну кућу, јер је веровао да је слобода и песма живота у скитњи и нереду; долазио до тога да зајми и проси и бива презиран; и уздицао над биљем и животињама као над бољим бићима. У коме од нас није баш усред таквих лутања и мука сазревала филозофска рефлексија, и религиозна готовост да перемо честитост и једноставност живота, и да почнемо новог преображеног човека. Неким од тих путева је, вероватно, и Гундулић дошао до теме о разметном сину Дубровника, а не Библије, и до потребе побожних стихова и плача душе. Иначе *Сузе сина разметнога* не би биле оно што су: смелост да се узме опора и сурова тема; да се човеку и жени кажу најгорче истине; да се плачу своје сузе, а не сузе, на пример, апостола Петра.

Те сузе Петрове, плакане зато што се апостол трипут одрекао Христа — писао је талијански песник Ђулио Тонсело. А неки књижевни критичари старијег датума волели су да у Гундулићевим *Сузама сина разметнога* траже имитацију, инспирацију, донекле и копију тога Тонсела. Кад се пажљиво чита Гундулић и Тонсело, нађе се оно што се нађе кад се пажљиво читају, у истој таквој наводној вези, Његош и Милтон; има подударана у стилу и размештају сцена тамо где су

респективни писци стајали на бази Библије и науке о вери. У главним религиозним идејама пак свако је од тих правих песника и самосталних личности био свој, по божјој вољи, и по потреби своје душе и мисли. Његош је писао *Лучу микрокозма*, како и наслов каже, да би певао искру божанску у човеку, да би славио уметничко твораштво у Богу и песнику. Милтон је писао *Изгубљени рај* да би најзад расправио своју муку, и питање Тројства, и природе Христове, и изнео победу свога јединога, страшнога, свемогућег и својевољнога Бога. А Гундулић, ако је читао Тонсела, морао је мислити: да тема његова није завидна. Јер, како је неприродно и наметнуто плакати са будућим Св. Петром! А како је природно плакати и кајати се са обичним човеком у разметном сину! Могао је Гундулић читати и Тонсела, и Таса, и Хорација, и Овидија — за прави талент, и за самосталан унутрашњи живот који иде стазом вокације, свака је лектира само школа технике, и ватра на којој оригиналност постаје чвршћа. Зар је Гундулићу, сину пребогачег и разметног Дубровника, чије је тешке године испаштања дочекао да види баш он, Гундулић, зар је њему од давно умрлог Овидија и из његове *Ars amatoria* требало учити: како се воли, како се у љубав мами, каквим се вештинама лажу и саблажњивају љубавници. Зар оне оштре, управо осветљиве инвективе против заводнице и измождитељке, оне немилосрдне судове које читамо у *Сузама сина разметнога*, зар то не значи, и не сведочи искуство живота и посматрања не конвертита, него онога који је познао ствари до биолошког и психолошког талог њихова. И најзад, кад дође потреба да човек мора окренути Богу, мора живот свој да расправи пред Богом, онда не само један Гундулић, него нико не иде Богу преко Тонсела, него иде сам самцит, иде као разметни син кроз рођени стид и бол.

Три спева, управо три плача, који чине *Сузе сина разметнога*, носе посебне наслове: сагрешење, спознање, скрушење. Нигде се Гундулић није слепо држао библиског материала. Главно је идеја о разметном сину; и зато је сва обрада питање душевних стања и рефлексија. У првом је спеву предмет ламентација, гњевна, стидна и покајна, над блудном љубави која се купује. Издашна и танана анализа понижења човека и жене који се прождиру телом, без знака љубави на души. Критика блуднице меша се са критиком женине природе уопште, дакле је психологија у апарату, и зато влада тон огорченог реализма. Лажљивост женину, на пример, песник терети новом компликацијом, вели да жена уме:

тако хитро да ти каже
да си ти крив што она лаже.

La

Даље су стихови о жениној лакомислености, о пороку незаситног трошења, којим разара човека и имање као поплава:

тер на начин поплавице,
ка све носи што задере,
и орећ се низ литице
ваља горе, поља ждере —
обори се и прождрије (блудница)
мê имање најпослије

— — — — —
да су од злата поља и горе,
да све ријеке златом теку,

— — — — —
свим тијем не би стоти дио
женске жеље испунио.

Следује критика на беспамет блудника који љубав и верност тражи код развратнице, то јест понаша се као онај који

.... зиђе на пржини (песку),
и врх морске трче пјене,
тјера вихар по планини,
омекшава тврде стијене,
малим судом море празни,
змију грије, лава блазни...

Има у спољашњем стилу ових фигура нечег од барока онога времена, али се истовремено осећа да их није дала виртуозност, него их је бирао гњев, самомучење, презир. Реализам израза зато и јача:

о ње вратих, као пас један,
прстом казан, и одсвуд гледан

Па опет директнији напад на жену:

(она) ми је кости ижела (сагорела)
крв испила, месо појела,
тере сам се оголио
и без здравља, и без части.

Па опет напад на себе, потреба рећи да је разврат био најобичнији:

на обичајни блуд нечисти
идем к распу бића мога.

— — — — —
Ја у ташту стратих блуду
Час(т), и памет, и имање.

Осећа се, по жестини израза, да се ту није радило о парафрази Библије, него о стварном животу, и страстима које се не упитомљавају док срце не прсне.

У другом плачу, у с п о з н а њ у, имамо рефлексије о ништавилу овога света, и о неизбежној смртности свега и свачега. Овај нам се спев чини најбољим. Крепак у оцени свега што чини уживање, сврху и понос овога живота, сав је миран и достојанствен, религиозно храбар. Смрти се гледа у очи не само хришћански скрушено, него и антички поносито, ~~што се сва истина зна онако како ју је знао Пиндар кад је у једној дужној оди казао:~~ и *фаселано*: »Сви људи, срећом судбине своје, долазе до конца страдања и зала својих, кад тело најзад подлегне смрти«. Гундулић, наравно, и у овом спеву говори на уста сина разметног, али су акценти, казивани у првом лицу, жестоко тачни, долазе из живих груди песникових:

Ето, живот мој свједочи
какав свит је, и што даје

— — — — —
(као што) море, у тишини,
с краја поморца у плав зове,
и кад га има у пучини,
скочи и узаври на валове,
и у потоцу, ки на њ ори,
прије смрти гроб му отвори...

— — — — —
Ех, сад имам памет хитру:
све је, што свијет гледа и двори,
на огњу восак, дим на витру,
снијег на сунцу, сан о зори,
тренутје ока, стријела из лука.
Ах, није живот људски друго
нег смућено једно море

— — — — —
и сред тијех истом тмина
чок се роди, мријет почина.

На ту велику тему: да све, тек се родило, одмах почиње мрети; да је пролазност општа и дефинитивна, навешће песник ове горке поеме опет жене, овога пута, изгледа, потресен што је и над најнежнијом лепотом гробни рачун неумољиво прост и један. То су стихови ванредно течни и дирљиви. Достићи ће ту Гундулић мирну гробну патетику Проперцијеве последње елегije, где покојна Корнелија, из гроба, поручује свету шта је последњи вид свега житејског: *Et sum quod digitis*

quinque legatur onus, — »колико pepela у пет прста држиш, то сам ја.« Вели Гундулић:

Славне госпође и краљице,
ки листи још се хвале,
златне косе, драго лице,
љуven поглед ки су имале —
ах, виђ' што су ово доба:
мало праха у дну гроба.

— — —
Ах, што је од њих сад остало:
нег' ли у земљи земље мало.

А завршиће песник, вероватно, са уздахом дубровачког патриоте:

Мру краљевства, мру градови,
И њих племство трава крије.

Истоветно меланхолично религиозно настројење духа наћи ћемо и у Осману, и то од првог почетка. Што је доказ да је религиозност у зрелом Гундулићу била поглед на свет, и зато сталан елемент његове поезије. Читамо у Осману:

Ах, чијем си се захвалила,
ташта људска охолости?
Све што више стереш крила,
све ћеш пака ниже пасти.

Lo

— — —
Сатиру се сама у себи
силна царства и могућа

Нису ли то речи које су колико религиозне, толико филозофске, без којих поезија не може бити.

У трећем плачу, у скрушењу, дошли су најзад више до својих права црква и катихизис. Али у том завршном спеву Гундулић је и знатно слабији но у претходнима. Има доста извитоперености логике и лепоте. Да би се доказало велико милосрђе божје, инсистира се на великој човечјој незахвалности. Већ је и та незахвалност ствар сумње и питања, а да би се она јасно истакла, тврди се нешто што поготову није нимало сигурно, то јест, да је све човека ради створено:

За ме птица гнездо збира,
мед за мене пчела купи,
за ме овчица руn простира,
вo под јарам за ме ступи,
мени врани коњи језде,
сива сунце, мјесец, звијезде.

С друге опет стране, Бог је стављен у положај да се можда и сувише сам хвали оним што јесте и што чини. Све су то идеје конвенционалне, па су и стихови конвенционални. Али и кроз тај спев пробија се прави песник, са гледањем и говором песника. Библиску слику о блудном сину који у шуми чува свиње, и бори се са савешћу, прерадио је Гундулић у сугестивну сцену природе: све је замукло у одмору и сну, само се човек кињи у грешној души својој:

Мирно стадо у сну дугу
остало се бјеше од паше;
птица у дубу, звијер у лугу,
у покоју све мучаше —
а сам грјешник не умуче

Најзад, пред завршетак, долази велика мисао хришћанска: да међ свим божјим чудима и милостима највиши степен заузима »пристварање«, то јест, претварање, унутрашње преображење човека. Ми сматрамо да је ту Гундулић дао у стиховима оно, што је раније рекао у прози, у познатом предговору: да је велика ствар, за Бога, и човека, и за обоје у заједничкој сарадњи:

.. . обрнут, и сврнути
људску памет, у слободи
ка се одлуком својом пути

Као и Његош, и Гундулић упира ту у велику тајну духа човекова: да човек, којем је дана од Бога творачка моћ, да човек тај, у непосредном додиру с Богом, мимоилазећи можда јавну покору и заклетву, може изнова створити и сама себе. За ту промену каже Гундулић да је чудо:

промјена је ова, одвише,
сврх свијех чуда, чудна у себи

дакле чудна у себи, сама собом, по томе што се затворено у човеку спроводи стварање новог човека, што се милост божја здружује с душом човечјом непосредно у човеку. И остварује се да човек:

... ки, пун злоба,
биће расу и искоријепи,
и сред тмина и гнусоба
усмрдје се и ослијепи

— — — — —
да с милости, згора дане,
приствори се, и устане

Али божја милост неминовно ч е к а човекову сарадњу. Разметног сина отац чека, и дочекује га онда кад му је сам дошао — без конверсије, без икаква спољашњег потстицања — вратио му се по унутрашњој одлуци, спремио и донео оно што ће отац само примити и благословити. Како лепо каже Гундулић својим тачним, крепким језиком, човек има да се »расвести«, да се »од'рва«, и пође другим путем. А тај пут, од свиња у шуми до очеве прстена на руци, дугачак је, и чудо је за онога ко га пређе.

Нечег победног има у тој побожној песми Гундулићевој! Нечег чудно разборитог има у тој покајној религиозности, која много говори о достојанству и памети човековој, и у којој је снага вере у убеђењу да човек може постати ново биће, вратити се од свиња у очеву кућу мира и љубави. Сузе сина разметног а доиста су Гундулићеве сузе. То је лепо и мудро дело једног зрелог човека а песника, саграђено по потреби рођене душе. То је свој плод.

Исидора Секзалић.

D. Орто: Seljak